

POSTANOWIENIE

20 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 20 października 2023 r. w Warszawie
zażalenia M. K.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu

z 27 stycznia 2023 r., II Ca 1644/22,

w sprawie z wniosku P. K.

z udziałem M. K.

o podział majątku wspólnego,

**uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie I (pierwszym),
pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego do orzeczenia kończącego postępowanie
w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 27 stycznia 2023 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu uchylił zaskarżone apelacją postanowienie Sądu Rejonowego w Kościanie z dnia 23 maja 2022 r. w punkcie 4 i 5 w zakresie rozliczenia poczynionego przez uczestniczkę M. K. po ustaniu związku małżeńskiego nakładu z majątku osobistego na majątek wspólny w wysokości 39 060, 34 zł, a także w punkcie 6, dotyczącym kosztów postępowania i w tej części przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił apelację wnioskodawcy P. K.

Sąd Okręgowy wskazał, że uczestniczka nie zgłosiła roszczenia, o którym orzeczono w punkcie 4 i 5 zaskarżonego apelacją postanowienia, w sposób

określony w art. 187 § 1 pkt 1 i 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. W związku z tym, w braku żądania odpowiadającego wymaganiom określonym w art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Sąd Rejonowy nie miał podstaw do orzekania w tej materii, a tym samym naruszył art. 567 § 1, jak i art. 567 § 3 w związku z art. 686 oraz art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. Jednocześnie, orzekając bez prawidłowo zgłoszonego żądania i zaniechawszy wezwania do uzupełnienia jego braków, Sąd Rejonowy nie rozpoznał w tej mierze istoty sprawy; nie odniósł się w ogóle do zarzutów wnioskodawcy, w szczególności zarzutu naruszenia zasad współżycia społecznego oraz pytania, w jakim zakresie uczestniczka może domagać się zwrotu spłaconego długu, skoro kredyt został zaciągnięty przez trzech współdłużników solidarnych.

Wychodząc z tych założeń, Sąd Okręgowy częściowo uchylił zaskarżone podstawienie przekazując w tej części sprawę do ponownego rozpoznania i powołując jako podstawę rozstrzygnięcia art. 386 § 4 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżyła zażaleniem uczestniczka w zakresie uchylającym postanowienie Sądu Rejonowego i przekazującym sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, zarzucając naruszenie art. 386 § 1, § 4 i § 6 k.p.c. przez błędną kwalifikację powstałej sytuacji procesowej jako przyczyny wydania orzeczenia kasatoryjnego i art. 45 k.r.o. w związku z art. 187 § 1 pkt 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. przez błędne uznanie, że uczestniczka nie zgłosiła roszczenia o rozliczenie nakładu. Na tej podstawie wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego zmianę w sposób wskazany w zażaleniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 394¹ § 1¹ k.p.c., dopuszczający zażalenie do Sądu Najwyższego w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.). Stosownie do tego, jeżeli sąd drugiej instancji uchyli wydane przez sąd pierwszej instancji postanowienie merytoryczne ze względu na nierozpoznanie istoty sprawy, Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie złożone na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., bada, czy sąd

drugiej instancji prawidłowo zastosował art. 386 § 4 k.p.c., tj. czy okoliczności sprawy, przy uwzględnieniu oceny prawnej sądu drugiej instancji, mieszczą się w kręgu sytuacji polegających na nierozpoznaniu istoty sprawy. Poza zakresem oceny pozostaje natomiast prawidłowość stanowiska co do *meritum* wyrażonego przez sąd drugiej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, Nr 3, poz. 41, z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54 i z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13).

Zgodnie z utrwalonym poglądem, nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał materialnej podstawy żądania, wychodząc z błędnego założenia, że istnieje przesłanka unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Urz. 1936, poz. 315 i z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12 i z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12). Podstawa ta dotyczy zatem sytuacji, w których błąd sądu pierwszej instancji sytuuje się nie tyle w sferze faktów i dowodów, lecz polega na nieprawidłowym założeniu o istnieniu materialnej lub procesowej przeszkody w ocenie istoty sprawy.

W okolicznościach sprawy Sąd Okręgowy uczynił podłożem orzeczenia kasatoryjnego fakt orzekania przez Sąd Rejonowy w zakresie nieobjętym żądaniem, które spełniałoby wymagania art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., jak również zaniechanie przez Sąd Rejonowy odniesienia się w tej materii do zarzutów wnioskodawcy. Naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. przez wyjście poza granice żądania lub wydanie rozstrzygnięcia w określonej materii mimo braku koniecznego żądania skutkuje wprawdzie wadliwością wydanego orzeczenia, nie jest ono jednak równoznaczne z nierozpoznaniem istoty sprawy. W okolicznościach sprawy Sąd Rejonowy rozpoznał istotę sprawy, wydając rozstrzygnięcie co do tego, co w jego ocenie stanowiło jej przedmiot.

Fakt, że w przekonaniu Sądu Okręgowego podejście to nie było prawidłowe, ponieważ uczestniczka w określonym zakresie nie wystąpiła z koniecznym

żądaniem, nie uzasadnia *per se* wydania orzeczenia kasatoryjnego (por. w tym kontekście wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 1936 r., C III 941/35, Ruch Prawniczy Społeczny i Ekonomiczny 1936, z. 3, s. 638). Odmierna ocena, mając na względzie art. 386 § 2 k.p.c., byłaby możliwa wtedy, gdyby zdaniem Sądu Okręgowego naruszenie art. 321 § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. prowadziło do nieważności postępowania (art. 379 k.p.c.), co może mieć miejsce, gdy działanie sądu poza granicami żądania doprowadzi do pozbawienia strony przeciwnej możliwości obrony jej praw (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2013 r., II PK 216/12, OSNP 2014, nr 1, poz. 5, z dnia 7 lipca 2016 r., I PK 39/16 i z dnia 19 października 2022 r., III USKP 162/21). Stwierdzenie tego stanu rzeczy wymaga jednak zbadania, czy uchybienie sądu *in concreto* uniemożliwiło stronie obronę przed rozstrzygnięciem, które zapadło bez żądania. Sąd Okręgowy nie prowadził rozważań w tej materii ani nie powołał się na tę podstawę wydania orzeczenia kasatoryjnego.

O nierozpoznaniu istoty sprawy nie świadczy również ogólnikowe stanowisko, według którego Sąd Rejonowy nie odniósł się do zarzutów wnioskodawcy dotyczących rozliczenia nakładu poczynionego przez uczestniczkę. W przyjętym w kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej sąd drugiej instancji dysponuje analogicznymi kompetencjami w zakresie dokonywania ustaleń faktycznych i oceny prawnej roszczenia jak sąd pierwszej instancji (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Jeżeli zatem w ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy nie odniósł się w sposób wystarczający do tej materii, mankament ten mógł zostać naprawiony przez Sąd Okręgowy, także wtedy, gdy konieczne ku temu byłoby dokonanie dodatkowych ustaleń faktycznych. Kwestia ta mogłaby mieć jednak znaczenie tylko przy założeniu, że w okolicznościach sprawy zaktualizowała się po stronie sądu kompetencja do orzekania o rozważanym roszczeniu, czemu Sąd Okręgowy zaprzeczył.

W zakresie natomiast, w jakim w zażaleniu kwestionowano stanowisko Sądu Okręgowego, według którego w postępowaniu przed Sądem Rejonowym nie doszło do prawidłowego zgłoszenia przez uczestniczkę żądania rozliczenia nakładu, ocena tych argumentów wybiegała poza granice kognicji Sądu Najwyższego orzekającego

w postępowaniu zażaleniowym inicjowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ § k.p.c. W postępowaniu tym, jak już była mowa, Sąd Najwyższy kontroluje wyłącznie prawidłowość zastosowania art. 386 § 2 i 4 k.p.c., nie odnosząc się do zasadności merytorycznego stanowiska sądu drugiej instancji. W taki sam sposób należało odnieść się do wywodów zażalenia, w których wskazywano na niemożność pogodzenia ze sobą rozstrzygnięcia kasatoryjnego co do punktu 4 i 5 oraz rozstrzygnięcia reformatoryjnego co do punktu 5 postanowienia Sądu Rejonowego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[ał]